

Eliteidrettens virvelstrømmer

Norge (og naboerne) i verden

Nils Asle Bergsgard

International Research Institute of Stavanger

Publicerad på Internet, www.idrottsforum.org/articles/bergsgard/bergsgard110420.html
(ISSN 1652-7224), 2011-04-20

Copyright © Nils Asle Bergsgard 2011. All rights reserved. Except for the quotation of short passages for the purposes of criticism and review, no part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the prior permission of the author.

I den så kallade nordiska idrottsmodellen har folkrörelsetanken och breddidrottsinriktningen av tradition varit de grundläggande kännetecknen, och länge räckte det till för att också driva fram unika talanger ur bredden, och därmed tillfredsställa behovet av internationella idrottsliga framgångar. Och de nordiska länderna låg knappast i strykclass i de sammanhangen, mycket tack vare det stora antalet ungdomar som deltog i organiserad idrott i skola och föreningar, och, inte minst, det relativa välstånd – relativt jämnt fördelat, dessutom – som kännetecknade Norden under de inledande efterkrigsdecennierna. Men så utvecklades gradvis internationella idrottstävlingar till en kamp inte bara mellan atleter, individuellt eller i lag, utan också mellan politiska system. USA var störst, rikast och därför bäst i alla olympiska sommarspel, och bara slagna av Norge i vinterspel. Så var det bara. Men så insåg länderna i östblocket, i första hand Sovjetunionen, vars huvudfiende var USA, och Östtyskland, som i alla sammanhang ville visa sig överlägset Västtyskland, värdet av den internationella tävlingsidrotten för att propagera för det egna samhällssystemet och dess bakomliggande ideologi. Vi vet idag förfärande väl vad som låg bakom Sovjetunionens och DDRs idrottsframgångar: särskilt det sistnämnda landet, med systematisk, vetenskapligt utprovad talangjakt, träning, selektion, och slutligen dopning, avskräcker från ingående statlig styrning av nationellt elitidrottsarbete. Eller?

Det är väl inte många idag som värjer sig mot syftet bakom östblocksländernas satsning på att odla fram en internationellt konkurrenskraftig elitidrottskader, nämligen att tillföra landet ära och heder, skapa nationell stolthet och identitet inåt och att kunna slå sig för bröstet utåt. Faktum är att just den typen av statsstödda satsningar på nationella elitidrottscentra med det uttalade syftet att dra upp talanger som kan konkurrera internationellt numera finns i de flesta länder, i en eller annan form. Nej, det var metoderna som inte kunde accepteras, metoder som för övrigt närmast förutsätter ett diktatoriskt styresskick och därtill åsidosättande av inte bara mänskliga rättigheter utan också människans värde och moraliska integritet – för att inte tala om sportens! Elitidrottscentra världen över är idag lika vetenskapsbaserade och forskartäta som i DDR, men det är forskning av helt andra slag som bedrivs. Och som sig bör bedrivs det forskning också om dessa elitidrottscentra, inom ramen för en bredare forskningsansats som handlar om att fastställa vilka faktorer det är som skapar nationella framgångar i internationell idrott, en fråga som engagerar forskare på olika håll i akademien. Vi har i denna uppdatering nöjet att kunna publicera en av de forskare som både i sitt hemland och internationellt är en ledande auktoritet i området, nämligen Nils Asle Bergsgard från det Stavangerbaserade forskningsinstitutet IRIS. Bergsgard var keynote-talare vid den senaste SVEBI-konferensen, och hans anförande behandlade olika nationella modeller för att frambringa en slagkraftig idrottselit i ett komparativt perspektiv, med utgångspunkt i Norges Olympiatoppen i förhållande till motsvarande modeller i Australien, Kanada, Tyskland med flera länder, och med sidoblickar till Danmark, med Team Danmark, och Sverige, med dess "fravær av en spesifikk eliteidrettspolitisk strategi". Men möjligen, tänker Bergsgard, kan det vara den svenska strategin som långsiktigt blir mest framgångsrik.

Innledning

I 1997 stilte den britiske idrettsforskeren Barrie Houlihan (1997:7) spørsmålet om Australias eliteidrettsystem er et resultat av en kopiering av den kommunistiske modellen, eller om fenomenet eliteidrett i seg sjøl fordrer et avgrenset sett med tilnærminger. Utgangspunktet for Houlihans spørsmål var at Australia var det landet som først plukket opp hansken som følge av Østblokklandene suksess, og etablerte en systematisk organisert toppidrettsmodell som på flere områder var lik særskilt Sovjet- og DDR-modellen. Og etter Australia, så fulgte Canada, dernest i resten av den vestlige verden. Omtrent slik beskriver flere komparative studier utviklingen av den internasjonale toppidretten (Green og Oakley 2001, Oakley og Green 2001, Green og Houlihan 2005, Bergsgard m.fl. 2007).

Jeg har plassert Norge sånn omtrent midt i løypa i denne utviklingen, etter Australia og Canada, men før Storbritannia og omtrent samtidig med Danmark. Når det gjelder Sverige er kildene mer sparsomme. Det synes imidlertid klart at også Sverige tok grep for å systematisere eliteidrettsarbeidet. Dette kommer jeg tilbake til. Først til de to hovedspørsmål jeg skal forsøke å besvare i denne artikkelen:

- I hvilken grad og hvordan kobler Norge (og Skandinavia) seg på den internasjonale toppidrettsutviklingen?

Og dernest, og i tråd med Houlihans refleksjon ovenfor:

- Fordrer fenomenet toppidrett i seg sjøl et klart avgrenset sett av virkemidler og tilnærminger, eller er det rom for lokal variasjon?

For å besvare disse to hovedspørsmål skal jeg først forsøke å identifisere det som kan omtales som en internasjonal toppidrettsmodell, og hvilke særtrekk den består av, med sideblikk til Norge, Danmark og Sverige. Dernest vil jeg se nærmere på den norske modellen og sammenlikne denne med en slik internasjonal toppidrettsmodell, for til slutt å reflektere litt om hvor suksessfull den norske modellen er og over alternative framgangsmåter for å oppnå suksess.

Utgangspunktet for denne artikkelen, er en bok som jeg sammen med kollega Pål Augestad skreiv om den norske toppidrettsmodellen kalt "Toppidrettens formel", og særlig kapittelet der vi sammenliknet den norske modellen med internasjonal eliteidretten (Augestad og Bergsgard 2007:kap 7).

En internasjonal toppidrettsmodell – de sentrale drivkreftene

Finnes det en internasjonal modell for toppidrettsarbeidet? Det er i hvert fall slik at de ulike nasjonale systemene i en del vestlige landene har mange likhetstrekk som i sum kan uttrykkes i en toppidrettsmodell. Houlihan og Green (2008) peker på *globalisering, kommersialisering og governmentalisering*, det siste begrepet viser til økt statlig involvering, som viktige krefter som kan lede systemene i de ulike landene i samme retning. Her skal

jeg konsentrere meg om globaliseringen og governmentaliseringens innvirkning, men også kort sveipe innom pengenes betydning.

Globalisering av eliteidretten

Den sentrale drivkraften i toppidrett er ambisjonen om å bli best. Dette gjelder også mellom ulike lands toppidrettssystemer. Den finske idrettsosikolog Heiniäl (1984) hevder at de økende kravene i internasjonal eliteidrett innebærer en tiltakende konkurranse mellom ulike systemer, en konkurranse som i mange henseende er mer omfattende enn den mellom utøvere: "Although athletes still seemingly fight for superiority among themselves, success in top-level sport depends increasingly on the background forces in sport, the performance capacity of the system of which the athlete/team is a representative" ([1984], i Augestad & Bergsgard 2007:256). Denne "totaliseringsprosessen" av toppidrett sammenfaller (og medvirker til) at toppidretten framstår som et globalt fenomen, et "globalt idiom" hvis regler var de første som frivillig ble omfavnet overalt på kloden, i følge Maguire (2000:367). Nå skal en, som Houlihan påpeker, være varsom med å trekke globaliseringsperspektivet for langt all den tid landene fortsatt spiller en sentral rolle i utviklingen av internasjonal eliteidrett: "The extensions of sport beyond national boundaries does not take place by bypassing the state but requires its active participation (Houlihan 2001:12). Men drivkraften om å bli best, i kombinasjon med et felles sett av regler, synes å peke mot en tiltakende *likedanning (isomorfism)* mellom toppidrettssystemene, noe eksemplene nedenfor vil illustrere.

Tiltakende likedanning?

Startpunktet for den moderne toppidretten var slutten av det 19. århundret. Det gikk imidlertid over 50 år før prosessen med likedanning mellom nasjonenes toppidrettsarbeid skjøt fart, særskilt de mer systematiserte tilnærmingene. Og det var suksessen til landene i Øst-Europa, særlig Sovjet og Øst-Tyskland utover på 1950- og 60-tallet, som var den utløsende faktoren. Enkeltutøveres suksess ble knyttet til egenskaper ved systemet, som igjen ble knyttet til nasjonens kraft, som til slutt ble relatert til den kommunistiske ideologiens overlegenhet. I tidligere Øst-Tyskland fungerte eliteidretten, slik Heinemann ser det (1996:169), som "symbol of the 'superiority' of the communist economy and the ambassador for the communist political order". Og dette krevde gjensvar fra Vesten. For Canada var det for eksempel de smertefulle tapene for Sovjet i nasjonalsporten ishockey på 1950- og 60-tallet som utløste det økte engasjementet. Utover på 1970- og 80-tallet iverksatte således mange land ulike tiltak der en implementerte en mer aktiv idrettspolitikk rettet mot å fremme toppidrett. Om disse prosessene skriver Bergsgard, Houlihan m.fl. (2007:156; se også Houlihan 1996)¹:

Australia's systematic and efficient elite sport policy during the 1980s and 1990s, with the establishment of the Australian Institute of Sport in 1981, served as an example for other countries. Australia, and to a lesser extent Canada, have both adopted poli-

1 Dette er en komparativ studie av fire land, Norge, Tyskland, England og Canada.

cies of elite squad development which are very close to the Soviet model in a number of key respects including the systematic sifting of school-age children as a means of identifying the potential elite, the development of specialist training academies, the subordination of domestic governing bodies to government policy and the use of public money to support individual elite athletes.

Britene var relativt seint ute. Men i forordet til det britiske regjeringsdokumentet *Game Plan* fra 2002 diskuterer ministeren for kultur, media og sport, Tessa Jowell, hvilke tiltak som kan gjøres for å bedre den britiske innsatsen i internasjonale konkurranser. Svaret er å lære av Australia, skriver hun, som har hatt en ”purposeful pursuit of sporting excellence” (DCMS/Strategy Unit 2002:7). Australia er modellen, og før det igjen – Sovjet og DDR?

Også det sammenslåtte Tyskland har etter 1990 til en viss grad tilpasset seg DDR-modellen når det gjelder eliteidrettsarbeidet (Bergsgard m.fl. 2007). Sjøl om den østtyske statsmodellen ble avvist, er det blitt et økt fokus på talentidentifisering og -utvikling, med egne olympiske treningsentre og eliteskoler samt en økt vitenskapeliggjøring av toppidrettsarbeidet – om enn ikke i samme omfang som i tidligere DDR.

Jeg har altså lokalisert Norge og Danmark sånn omtrent midt i utviklingen av internasjonal eliteidrettssystemer: I Norge ble de første sonderingene til å etablere et felles toppidrettsorgan allerede tatt på 1970-tallet, forløperen til Olympiatoppen – Prosjekt 88 – ble etablert i 1984, men det var ikke før med Olympiatoppens etablering i 1988/89 at satsingen fikk sin tyngde og institusjonelle form. Også i Danmark dukket debatten om toppidrett opp på 1970-tallet (Løvstrup og Hansen 2002). Det ble arbeidet med å få eliteidrettens vilkår opp i lyset og på den politiske dagsorden. Og i 1985 ble det vedtatt en egen lov om eliteidrett der det ble bestemt å opprette Team Danmark.²

Utviklingen i Sverige er som nevnt noe mer diffus. Sverige er i liten grad inkludert i internasjonale antologier/bøker om eliteidrett, ei heller i for eksempel komparative prosjekter med siktemål å klargjøre de elementene som frambringer suksess på idrettsbanen, lik studien til den tyske idrettsforskeren Helmut Digel med medarbeidere (se nedenfor), eller det såkalte SPLISS-prosjektet ledet fra Belgia.³ Skyldes dette at Sverige er seint ute, og lite frampå i denne utviklingen, og således er lite interessant som case? Eller skyldes det mer tilfeldigheter, for eksempel at få svenske forskere har vært interessert i å involvere seg i internasjonale prosjekter om eliteidrett? Både og, synes å være svaret til de svenske idrettsforskerne Norberg og Sjöblom⁴, som både trekker fram at eliteidrett i Sverige er et utforsket kunnskapsfelt og at det er vanskelig å snakke om et enhetlig eliteidrettssystem i Sverige. På slutten av 1980-tallet begynte man å sondere behovet for mer overgripende organisering, i 1989 inngikk Sveriges Olympiske Komité (SOK) og Riksidrottsforbundet (RF) en samarbeidsavtale for å finne måter å best utnytte de felles ressursene til det beste for svensk idrett. Og i 1992 etablerte man Centrum for prestasjonsutvikling, et samarbeid mellom RF og SOK, som SOK senere overtok. Man har likevel i all hovedsak opprettholdt

2 Lov nr. 643 om eliteidrettens fremme. Det tidligere Team Danmark ble nedlagt, og Danmarks Olympiske komité solgte navnet og rettighetene til den nye, lovpålagte, men selveiende institusjonen Team Danmark.

3 Sport Policy Leading to International Sporting Success – men her er Sverige med i neste fase, 2011-12.

4 Se ”The Swedish elite sport system – or the lack of it” (Norberg, J. R. og Paul Sjöblom, 2010) Foreløpig utkast til kapittel om svensk eliteidrett til bok om den nordiske modellen.

et desentralisert system der de ulike aktørene, Riksidrottsforbundet (RF), SOK, specialidrettsforbundene og de lokale klubbene hadde sine særskilte ansvarsområder.

Utviklingen beskrevet ovenfor kan knyttes til det som i nyinstitusjonalismen omtales som ”konkurranselikedanning” (DiMaggio og Powell 1991, Scott 1987, 1995). Organisasjonenes innkapsling i de instrumentelle omgivelsenes krav om effektivitet, medfører at de i stor grad vil velge samme organisatoriske løsningsforslag; elementene i toppidrettsformelen er til dels gitte, sjøl om dimensjoneringen av enkelementene kan variere. Gullgrossistens suksessoppskrift blir forsøkt kopiert, og de suksessrike nasjonenes toppidrettsmodell imitert. Slike prosesser vil således uvegerlig føre til at systemene blir mer lik hverandre

Forskningen til den tyske idrettssosiologen Helmut Digel kan også knyttes an til et slikt teknokratisk-instrumentelt perspektiv på organisasjonsstruktur og -endring. Han skriver: ”high-performance sport is a technological enterprise that can be controlled rather exactly just like any other industrial product. And like any other product it must prove itself on the market” (Digel 2002:40).⁵ Elementene i toppidrettsformelen kan identifiseres, for så å deles opp i mindre deler som en kan ekstrahere viten om, for derigjennom å konstruere tilnærma tilsvarende teknologiske modeller for å oppnå suksess. Dette er den dominerende tankegangen i mange vestlige land (Green og Houlihan 2005, Bergsgard m.fl. 2007).

Ved siden av den konkurranselogikken, må de land som ønsker å delta i det internasjonale kappløpet, også forholde seg til internasjonale regelverk og normene for hvordan toppidrettsarbeidet bør drives. Den sovjetiske og østtyske modellen har ikke kun fungert som inspirator, men også som skrekkbilde. Til tross for at mange av de sentrale elementene i toppidrettsmodellene i vestlige land er etterlikninger av østblokk-landene, trekkes det også en klar grense i forhold til enkeltelementer, særskilt den omfattende og systematiske dopingbruken som har blitt avdekket. Vektleggingen av et etisk og kvalitativt godt toppidrettsarbeid synes å være et fellestrekk i toppidrettsmodellen i vestlige land. Til tross for økt fokusering på systematisering av arbeidet med talentidentifisering og -rekruttering, vektlegges normer for hvordan dette arbeidet kan drives. Målsettingen om økt talenttilfang og bedre resultater i internasjonale konkurranser skal oppnås via ”fair and ethical means”, som det står i det canadiske regjeringedokumentet *The Candian Sport Policy* (Sport Canada 2002:17). I det britiske regjeringedokumentet *Game Plan* trekker man fram at det bør etableres et rammeverk som unngår ”young people over-competing or specialising in single sports too early” (DCMS/Strategic Unit 2002:115). Også i Norge er en hovedgrunn for statlig støtte til toppidrett at en skal sikre ”grunnlaget for et etisk og faglig kvalifisert toppidrettsmiljø ...” (St. meld. nr. 14, 1000–2000:9). Ved siden av konkurranselikedanning kan en således snakke om en type institusjonell likedanning mellom toppidrettsorganisasjonene. Organisasjoner tilpasser seg det institusjonaliserte formularet som er blitt legitimert som det rette (Røvik 1998, DiMaggio og Powell 1991).

Ved siden av det vi da kan kalle konkurranselikedanning og tilpasning til reglene og normene i omgivelsene (*institusjonell likedanning*), vil jeg også hevde at den tiltakende fagliggjøring av toppidretten har bidratt til et press i retning av en felles eliteidrettsmodell i de

5 Digel og medarbeidere gjennomførte et forskningsprosjekt som kartla toppidrettssystemene i 8 ulike land. Det var direkte inspirert av næringslivets fokus på å utføre markedsforskning før en selv utviklet strategier og planer. De åtte landene var Frankrike, Storbritannia, Italia, USA, Australia, Kina, Russland og Tyskland. Studiene fra USA, Storbritannia, Italia, Kina, Australia og Frankrike er blitt publisert i løpet av 2003–2005. Se for eksempel studien fra Storbritannia (Digel, Burk og Sloboda, 2003).

ulike landene. Slike prosesser skjer blant annet ved at fagfolkene beveger seg i større grad mellom landene – jfr. for eksempel skismørere og skitrenerer som beveger seg mellom landslag, ofte fra de nordiske land og sørover. Slike tendenser kan kanskje parallellføres til det DiMaggio og Powell (1991) kaller *normativ likedanning*, dvs. at fagfolk med relativt lik forståelse av hvordan toppidrettsarbeidet skal struktureres og drives, i økende grad befolker de aktuelle eliteidrettsorganisasjonene.

En annen prosess er at selve vitenskapeliggjøringen av toppidretten har gjort kunnskapen mer systematisert og transparent og følgelig kopierbar; det handler ikke lenger om de personlige erfaringene til den enkelte utøver eller trener, men om godt dokumentert kunnskap. Vitenskapens inntregning på toppidrettsfeltet vil følgelig skape et grunnlag for likere toppidrettsmodeller mellom de ulike landene.

Vitenskapens tradisjonelle vektlegging av åpenhet kan imidlertid her komme i konflikt med nasjonale pålegg om hemmelighold for å skape fortrinn for sine utøvere i internasjonale konkurranser. Dette gjaldt debatten om glidprosjektet i Norge, dvs. prosjektet for å forbedre gliden på skiene med overføringsverdi blant annet til seiling og roing. Den samme debatten viste videre at det er en grense for hvor formalisert og fagliggjort kunnskapen er innen toppidretten, for eksempel når det gjelder skismøring – mye av kompetansen kan fortsatt knyttes til individuelle erfaringer av hva som fungerer og hva som ikke fungerer. Deler av kompetansen er således ikke standardisert. Muligheten for overføring av en klar suksessoppskrift via etablerte profesjoner på toppidrettsfeltet, skal følgelig ikke overdrives.

Lokal variasjon?

I 2001 spurte Green og Oakley (2001:249) om det er en trend mot ”a (globally) uniform model of elite sport development (diminishing contrasts), or whether there is room for diversity (increasing varieties) in national elite sport systems”. Deres studie av seks vestlige land indikerer at de finnes en slik enhetlig modell, i hvert fall når det gjelder en del sentrale faktorer, samtidig som det også er rom for lokale variasjoner.⁶ Syv år senere stilte Houlihan og Green (2008:273) følgende spørsmål: ”is there room within the global homogeneity thesis for diversity amongst nations?” Med utgangspunkt i beskrivelsen av eliteidrettsystemene i ni ulike land (fra USA via Norge til Kina), besvarte de spørsmålet med at ’policy determines politics’, dvs. at målsettingen om suksess internasjonal styrer hvordan eliteidrettspolitikken og -modellen utformes, men utformingen er også ”heavily moderated by domestic ’politics’” (2008:290).

En skal således være varsom med å anta at de ulike elementene lett kan kopieres over til andre land og andre eliteidrettssystemer. Hvert lands eliteidrett må tilpasse seg de lokale kulturelle institusjonene og normene. En må følgelig adoptere systemet (og systematikken) og ikke nødvendigvis enkeltelementene: ”It is not enough to adopt the optimum training routines, diet regime, test procedures, and so on. Instead, one must adopt the system that best allows for continuous adjustment and innovation”, i følge Augestad, Bergsgard og Hansen (2006:306).

6 De seks er UK, Frankrike, Spania, Australia, Canada og USA (se også Oakley og Green 2001).

De sentrale aktørene

I tråd med Green og Oakley (2001:250) kan endring i eliteidrettssystemer sees som resultatet av kamper mellom gjensidig avhengige og konkurrerende nasjonalstater.⁷ De konkurrerer, men er på den andre siden gjensidig avhengig av hverandre for at konkurransen skal gi mening, ha legitimitet. Konkurransen er selve limet som binder dem sammen, feltets felles agenda så å si. Det kan således være rimelig å snakke om et særskilt internasjonalt toppidrettsfelt bestående av ulike lands toppidrettsorganer, samt de internasjonale organene som IOC, FIFA og WADA⁸ som i en forstand danner og opprettholder det institusjonelle rammeverket i form av regelverk knyttet til hvem som kan delta, ulike konkurranseformer, doping osv. De ulike drettsorganisasjonene er følgelig helt sentrale aktører på toppidrettsfeltet, siden det er disse som i hovedsak driver toppidrettsarbeidet, både utviklingen av utøverne og selve konkurransene.

Det har imidlertid også vært en økende involvering av andre aktører i toppidrettsfeltet. Green og Oakley hevder at “the world of international sport is changing, not only in terms of commercialism, but also in the increasing importance and hence funding that governments are placing on international success” (2001:85). Houlihan og Green (2008) trekker som nevnt fram globalisering – blant annet av idrettsorganisasjonene og -konkurransene – kommersialisering og governmentalisering som de viktige drivkreftene. Og med ”governmentalisering” av idretten menes det at idretten i vestlige land i større og større grad er blitt innvevd som et politikkområde i de ulike lands forvaltningsapparat (Bergsgard m.fl. 2007). Idrett, også toppidrett, er i økende grad blitt et instrument for omforente statlige politiske mål.

Myndighetene er i mange land den sentrale aktøren i utviklingen av eliteidrettsarbeidet. På den ene siden bidrar de med finansiering. På den andre siden er myndighetene i mange land også initiativtaker til og til dels driver av sentrale toppidrettsorganer som the Australian Institute of Sport, Sport Canada, UK Sport og Olympiastützpunkte i Tyskland. Et annet moment er at det i enkelte land er en økende mål- og resultatstyring av de nasjonale idrettsorganisasjonene fra statlig hold (Green og Houlihan 2005, Bergsgard m.fl. 2007). ”Money for medals” er det sentrale mottoet, og organisasjonene må tilpasse seg myndighetenes ønske om profesjonalitet og ansvarlighet. Dette synes i særskilt grad å gjelde angloamerikanske land som Storbritannia, Canada og Australia. Men også Frankrike (Enjolras 2003).

Toppidrett har følgelig kommet høyere på den politiske dagsordenen i flere vestlige land de siste 30 årene. Og dette er et resultat av en prosess hvor myndigheten sjøl har spilt en aktiv rolle, og i mindre grad et resultat av at koalisjoner av idrettsorganisasjoner- og aktører har klart å fremme eliteidrettens sak (Green og Houlihan 2005, Sam 2005). I Norge, for eksempel, støtter Staten toppidrett for at den skal ”framstå som en kulturell identitetsskaper i det norske samfunn” (St. meld. nr. 14, 1000-2000:9). I det sentrale britiske regjeringsdokumentet *Game plan* fra 2002 vektlegges den såkalte ”feelgood”-faktoren, som både kan knyttes til sosial kapital i samfunnet og til nasjonal identitet, som avgjørende for myndig-

7 De trekker her veksler på Featherstone og Lashes’ (1995) arbeider om globalisering og geografisk romlighet.

8 IOC = Den Internasjonale Olympiske Komité; FIFA = Det internasjonale fotballforbundet; WADA = World Anti-Doping Agency.

hetenes involvering i toppidrett.⁹ I Canada ble støtten til toppidrett begrunnet med at en skulle skape en enhetlig og felles kanadisk identitet (Bergsgard m.fl. 2007).

Også i Danmark har politikerne involvert seg. Som nevnt dukket debatten om toppidrett og det offentliges rolle opp på 1970-tallet, og det var en forventning fra idrettshold at det offentlige tok større ansvar (Løvstrup og Hansen 2002). I utgangspunktet var en fra statlig hold skeptisk til å involvere seg i toppidretten. Og på grunn av interne motsetninger i idrettsbevegelsen stanset arbeidet med å fremme eliteidretten opp. Det var Kulturministeriet sjøl som tok initiativ til å sette ned et eget ”betænkingsutvalg” om toppidrett. Innstillingen fra dette utvalget i 1983 resulterte i at det i 1985 ble vedtatt en egen lov om eliteidrett der det ble bestemt å opprette Team Danmark.¹⁰ ”Folketinget hadde valgt at gi særskilt støtte til eliteidrætten, samtidig med at man for første gang i danmarkshistorien indførte statslige udnævnte personer i en selvejende idrætsinstitusjons ledelse,” skriver Løvstrup og Hansen (2002:110).

På 1970-tallet var den offentlige skepsisen mot å involvere seg i toppidrett minst like stor i Danmark som i Norge. Men motstanden snudde raskere i Danmark, med egen lov om toppidrett og ved opprettelsen av Team Danmark på midten av 1980-tallet. Fortsatt holdt man imidlertid armlengdes-prinsippet i hevd og systemet fungerte autonomt i forhold til staten, påpeker Rasmus Storm i artikkelen ”En verdenskrig om medaljer” (2008). Men det skjedde et stilskifte i forbindelse med revideringen av loven om eliteidrett i 2004 der Team Danmark ble underlagt forvaltningsloven og rykket nærmere staten. Dette til tross for at Danmarks Idræts-Forbund, som hadde tette politiske kontakter til den nye konservative kulturministeren, ønsket å få lagt institusjonens oppgaver inn under seg; Team Danmark ble ”videreført som selvejende institusjon, dog tettere knyttet til ministeriet”, hevder Storm (2008:5). Og eliteidretten kom til og med i regjeringsgrunnlaget til den konservative Fogh-Rasmussen-regjeringen: ”Dansk eliteidræts muligheter for at gjøre seg gjældende internasjonalt skal styrkes,” heter det her (sikkert i Løvstrup og Hansen 2002:130).

Sveriges svake resultater på 1990-tallet, særlig i vinter-OL, gjorde at også den svenske staten engasjerte seg sterkere i utviklingen av eliteidretten. I en seksårsperiode (1998-2004) vedtok regjeringen å gi SOK en million EUR årlig, noe som skapte forutsetningene for et utviklingsprogram kalt ”Olympisk offensiv”. Og i 2009 inkluderte regjeringen eliteidrett som begrunnelse for statlig idrettstøtte – styrke idrettsutøveres internasjonale konkurransekraft – og ga en særskilt forbundsovergripende og behovsprøvd elitesatsing på til sammen 20 mill EUR (utover de vanlige tilskuddene). Og, som i Norge, men kanskje litt ulikt fra Danmark, virker det som myndighetene i Sverige holder en armlengdes avstand til selve eliteidrettsarbeidet, og overlater dette til den frivillig organiserte idretten.

Løvstrup og Hansen (2002) knytter holdningsendringen i Danmark til den liberalistiske dreiningen i samfunnet for øvrig, en dreining som til dels har vært sterkere i Danmark enn i mange andre land. Den konservative regjeringens målsettinger om å styrke dansk eliteidrett knyttes blant annet an til en vektlegging av friheten til enkeltmenneskene i forhold til systemet og belønningen av dem som når sine mål. Det kan likevel synes noe underlig at særskilt en liberalistisk dreining skal medføre økt offentlig engasjement overfor toppidrett.

9 ”Despite the difficulty in quantifying the impact, there appears to be a positive impact on the nation as a whole” (DCMS/Strategic unit 2002:29).

10 Lov nr. 643 om eliteidrættens fremme. Det tidligere Team Danmark ble nedlagt, og Danmarks Olympiske komité solgte navnet og rettighetene til den nye, lovpålagte, men selveiende institusjonen Team Danmark.

Det var jo de kommunistiske landenes toppidrettssatsing som satte i gang eliteidrettens virvelstrøm, slik jeg har presentert den her. Nå kan noe av forklaringen også knyttes til vestens motsvar mot østblokklandenes idrettssuksess, men dette motsvaret kom jo både fra sosialdemokratier som Norge og kristen-konservative land som Nederland og Tyskland, utenom de mer liberalistiske land som Storbritannia, USA og til dels Australia og Canada.

Pengenes betydning?

”Penger betyder alt” skriver Rasmus Storm (2008:3). Han viser blant annet til boka som summerer opp (første delen) av SPLISS studien, der følgende sitat inngår: ”more money in equals more medals out” ([De Bosscher et.al., 2008] i Storm 2008:3). Også Houlihan og Green avslutter sammenlikningen av ulike lands eliteidrettsmodeller med et liknende sitat: For å opprettholde et suksessfylt eliteidrettsystem så må landene: ”Pay up! Pay up! And play the game!” (2008:291).

Jeg har bevisst unngått å si noe om støtten til eliteidrett fordi det er vanskelig å gjøre en god sammenlikning av statlig støtte til eliteidrett. I noen land er toppidrettsutviklingen tett koblet til undervisningssystemet (USA, Canada og til dels England), mens den i andre land er tett koblet til det militæret (som i Tyskland, der mange av toppidrettsutøverne er ansatt som militært personell). Og i Frankrike er for eksempel 1500 tekniske ledere og trenere for de nasjonale lagene i særforbundene ansatt av staten (Enjolras 2003:37). Mens land som Norge og Danmark gir spesifikk statlig støtte til eliteidrettsorganet, men også grunnstøtte til særforbundene som jo i stor grad driver eliteidrettsarbeidet – hvor mye som her går til toppen er vanskelig å si. Videre har noen land hatt store utgifter til store idrettsarrangement, og i mange land bygger det offentlige spesifikke nasjonalanlegg/treningsanlegg for toppidrett. I Storbritannia brukte man for eksempel omkring 1,4 milliarder kroner (£120 millioner) til å etablere de regionale nettverkene for eliteidrett (Green og Houlihan 2005:2). I Norge dekket staten halvparten av kostnadene ved byggingen av Toppidrettssenteret på 1980-tallet (Tønnesson 1986:346). Og hvordan skal en regne inn den offentlige støtten til anti-dopingarbeidet – er ikke dette i prinsippet en støtte til eliteidrett siden doping i all hovedsak er eliteidrettens følgeproblem? Om vi tillegg trekker inn støtten fra sponsorer, tv-selskaper osv, blir det økonomiske bildet enda mer komplisert.

Penger er viktig, til dels avgjørende for sportslig suksess. Men hvor avgjørende? Jeg har argumentert for at utviklingen av en eliteidrettsmodell med spesifikke kjennetegn kanskje er like avgjørende som penger; Australias suksess skyldes både økte ressurser, men også etableringen og utviklingen av et velfungerende eliteidrettsystem. Dette er i tråd med det de De Bosscher m. fl. (2006:208) skriver: ”Financial inputs (pillar 1) are important, but it is the way the resources are used via the throughput (pillars 2-9) that might lead to increased production of athletes with medal winning capabilities”. **Makroforhold som befolkningstørrelse og BNP per capita** forklarer opp mot halvparten av et lands idrettslig suksess, men den andre halvdel kan altså kanskje knyttes til hvordan toppidrettsarbeidet er organisert. Så la oss se hva som kjennetegner den internasjonale organiseringen av toppidrett.

Syv sentrale elementer i toppidrettsmodellen

Flere internasjonale studier peker på ulike elementer som sentrale i en vestlig eliteidrettsmodell (Green og Oakley 2001, Oakley og Green 2001, Green 2004, Green og Houlihan 2005, De Bosscher m.fl. 2006 og 2010, Bergsgard m.fl. 2007, Houlihan og Green 2008, Houlihan 2009). SPLISS-studien identifiserer for eksempel hele ni pilarer for eliteidrettsutvikling, mens Houlihan og Green (2008) trekker fram fire sentrale trekk. Det er viktig å understreke at alle disse momentene ikke trenger å være fullt ut innfridd samtidig for å oppnå idrettslig suksess; som vi skal se nedenfor med Norge som eksempel, så vil dimensjoneringen av de ulike momentene være tilpasset lokale kontekster. Jeg har likevel trukket ut følgende syv elementer som vesentlige i den vestlige toppidrettsmodellen:

- A En sentralisering av viktige administrative arbeidsoppgaver tilknyttet toppidrettsarbeidet.
- B Etableringen av ett nasjonalt fleridrettssenter (eller flere i nettverk) der en samler kompetanse på tvers av idretter, med utstrakt grad av utveksling av kompetanse, trenere osv., og med godt utbygde treningsfasiliteter.
- C Samtidig foretas det systematisk planlegging innen hver idrett, ofte med et fokus på et begrenset antall idretter med gode mulighet for å nå til topps.
- D Tilrettelegging av omgivelsene rundt utøveren og forberedelse til livet etter idrettskarrieren.
- E Stort offentlig engasjement overfor toppidrett (governmentalisering), samtidig som toppidrett er blitt satt høyere på den politiske agenda (politisering) og tilføres økte ressurser.
- F Styrket rekrutteringsarbeid, både ved at en utvikler en mer systematisk talentidentifisering, blant annet i samarbeid med skoleverket, og ved at en utvikler bedre og mer koordinerte systemer for å lede talentene videre til topps.
- G Vitenskapeliggjøring av toppidrettsarbeidet med tette bånd til utdanningssystemet og til idrettsvitenskapelige/-medisinske institutter.

Norge som en del av verden – fellestrekk og særtrekk

Hva så med den norske modellen i dette internasjonale bildet? Hvor lik eller ulik er den norske modellen sammenliknet med den internasjonale? I det følgende skal jeg si noe om den norske modellen, den jeg kjenner best, i lys av de syv punktene ovenfor:

Fellestrekk

Et sentralt element i den internasjonale toppidrettsmodellen er en administrativ sentralisering (A). I Norge er mange av de administrative oppgavene for toppidrettsutviklingen lokalisert i Olympiatoppen; blant annet det å fordele toppidrettsmidler til topputøvere og særforbund, administrere deltakelse i olympiader, initiere utviklingsprosjekter osv.

En annen viktig faktor er etableringen av ett nasjonalt fleridrettssenter (eller flere i nettverk) der en samler kompetanse på tvers av idretter (B). I Norge er Olympiatoppen dette

overgripende organet som skal overføre kompetanse mellom og implementere kompetanse i de ulike idrettene. Mye av dette arbeidet foregår ute i de enkelte idrettene, men mye skjer også ved Toppidrettssenteret.

Olympiatoppen søker å utvikle en systematikk og planmessighet i toppidrettsarbeidet i særforbundene (C). Dette skjer i samarbeid med, men også i form av et visst press overfor, det enkelte særforbund. En velger også ut idretter/forbund som en særskilt skal satse på enten ut fra nasjonale forutsetninger og/eller fordi gullsjansene er store, dvs. konkurransen er relativt begrensa.

Et av de sentrale mottoene innen den norske modellen er ”utøveren i sentrum” (D). Fokuset er på tilrettelegging for utøveren både under og etter toppidrettskarrieren. Utdanning, familieliv og arbeidsliv skal tilpasses toppidrettskarrieren, viktige elementer som vi også finner i den internasjonale modellen. Tjuefiretimersutøveren er en benevnelse som har vært brukt, ikke for å peke på at en skal fokusere på toppidrett 24 timer i døgnet, men nærmest det motsatte, at en skal fokusere på andre sider ved livet for derigjennom å prestere bedre som topputøver.

Likheter, men også særtrekk

Et femte sentralt element i toppidrettsformelen er det offentliges rolle, ikke bare med finansiering av, men også med å implementere, administrere og drive mye av toppidrettsarbeidet (E). I Norge har de sistnevnte oppgavene i all hovedsak vært idrettsorganisasjonenes gebet. Staten støtter toppidrett ut fra allmenne mål (særskilt om nasjonal kulturell identitet) og med noen generelle retningslinjer (etisk og faglig god toppidrett og ivareta et visst mangfold av idretter på topplan). Toppidrett tilhører imidlertid ikke noen av de sentrale framtidige utfordringene for idrettsfeltet, slik de blir beskrevet i den siste idrettsmeldingen (St. meld. nr. 14, 1999-2000), og staten definerer heller ikke noen klare og operasjonelle mål for toppidrettsstøtten. Igjen, dette er NIFs jobb (lik Sverige).

Et sjettede element både i den ”norske” og ”internasjonale” modellen er den økende troen på at vitenskapelig kompetanse kan bidra til økte gullsjanser (F). Fysiologi, ernæringsvitenskap, statistikk, fysikk, psykologi osv. har blitt viktige bestanddeler i den norske toppidrettsmodellen (Augestad og Bergsgard 2007). Olympiatoppen og Toppidrettssenteret samarbeider relativt tett med Norges idrettshøgskole i dette arbeidet, samtidig som de regionale kompetansesentrene til dels er etablert med utgangspunkt i akademiske miljøer ved utdanningsinstitusjoner. Dette gjelder også for instituttene/sentrene i flere andre vestlige land. Olympiatoppen iverksetter ulike prosjekter, som glidprosjektet, høydeprosjektet, hoppteknologi-prosjektet, kostholdstematikken osv. i nært samspill med vitenskapelige og medisinske institutter og enheter.

Men her er et punkt der Norge også skiller seg ut, nemlig vedtaket om å forby bruk av høydehus som Idrettstinget (NIFs øverste organ) fattet i 2003. Bruk av høydehus blir av mange i idrettsmiljøet sett på som en gråsoner i forhold til doping, en gråsoner som bør unngås. Samtidig har Olympiatoppen investert mye tid og ressurser i høydeprosjekter, men det har også vært vanskelig å registrere signifikante virkninger. Likevel var det stor motstand i toppidrettsmiljøet mot vedtaket om forbud mot bruk av høydehus, blant annet fordi dette ikke er et internasjonalt forbud. I debatten på ”Toppidrettens etikkseminar” i 2001 argumenterte IOC-medlem Gerhard Heiberg og tidligere NOK-leder og idrettspresident, Arne

Myhrvold, i denne retning: Det var ingen debatt internasjonalt om høydehus. Et ensidig norsk vedtak ville svekke norske utøveres konkurransesituasjon.¹¹

Når det gjelder det syvende punktet, har det å utvide tilgangen på talenter, systematisere talentidentifisering, og bedre talentstigen vært viktige faktorer i internasjonal toppidrett (G). Eller å øke "the pool of talents" og å styrke "the pathway to the podium" som det heter (Bergsgard m.fl. 2007).¹² Ulike arenaer eller kanaler er relevante når det gjelder identifisering og trening av talenter, som for eksempel klubbstrukturen, skolestrukturen, den profesjonelle idretten og liknende. Det essensielle er å skape sammenhengende strukturer mellom ulike faser i utviklingen av utøveren og mellom de ulike arenaene for rekruttering og trening.

Også i Norge er talentarbeidet viktig, men det som skiller "den internasjonale modellen" fra den norske, er på den ene siden at det i mange land er et åpent og selvsagt fokus på talentidentifiseringsarbeidet, ulikt Norge, og på den andre siden den systematikken en legger ned i dette arbeidet (Bergsgard m.fl. 2007). I Norge er de formelle og til dels systematiske sidene ved rekrutteringen begrenset av de såkalte barneidrettsbestemmelsene fra 1987, oppdatert og modifisert i 2000 og 2007 (NIF 1987/2000/2007). Bestemmelsene legger klare restriksjoner på talentidentifisering av barn under 13 år. Videre vektlegges det at treningen skal være lekorientert, at aktiviteten er tilpasset den fysiske og psykiske utviklingen av barnet, og at læring er viktigere enn prestasjoner. Målsettingen med bestemmelsene er å sikre at alle barn er inkludert i idrett uavhengig av deres ferdighetsnivå.

Både det politiske miljøet og idrettsmiljøet stiller seg positivt til de ideene som barneidrettsbestemmelsene uttrykker. Men det er press mot denne politikken. I 2005 skrev nåværende toppidrettsjef, Jarle Aambø, følgende noe sarkastiske kommentar: "Tinget [idrettstinget i 2003, vår kommentar] sa nei til en oppmykning av barneidrettsbestemmelsene, der forutsetningene for en fremtidig toppidrett ligger. Kun målsettingen om å være blant de beste i verden ble enstemmig vedtatt" (2005:168). Og videre:

Men en kan heller ikke lukke øynene for at toppidrett handler om å finne og utvikle de utøverne som har et ekstremt potensial for utvikle ferdigheter. Dette gjør at man i et land som Norge må være ekstremt god på utvikling, men også på utvelgelse. Det gjør at det blant annet kanskje er fornuftig å hjelpe utøverne inn i idretter der de har best forutsetninger for å lykkes (samme sted, s. 170).

Tidligere toppidrettsjef Bjørge Stensbøl gikk lengre: "Ja, jeg er helt sikker på at vi må begynne å selektere, eller velge utøvere tidligere enn tilfellet er i dag. Vi må ikke være redde for at i, spesielt teknisk krevende idretter, så må utøverne gjerne i ni-tiårsalderen velge idrett så man får en teknisk læring i den motoriske gullalderen og ikke vente for lenge".¹³

I det hele tatt ser det ut til å eksistere en viss opposisjon i idrettsmiljøet mot det som blir oppfattet som for rigide barneidrettsbestemmelser, særskilt fra toppidrettshold, og i enkelte tilfeller ser det ut til at en presser grensene som regelverket setter. Nå ble ikke endringene markante da man på Idrettstinget i 2007 vedtok et nytt sett "Bestemmelser om barneidrett"

11 "Toppidrettens etikksseminar" *Oslo Plaza*. (2001, June 6). Retrieved May 29, 2006, from <http://www.idrett.no/t2.aspx?p=24703>.

12 I Frankrike heter disse talentpoolene for "håp pol" og "Frankrike pol" (Enjolras 2003:25).

13 "Dette sa Stensbøl" (2002, 19. desember). *NRK*. Hentet den 20. des. 2002 fra: <http://nrk.no/redskap/utskriftsvennlig/2401591>.

og et sett med ”Idrettens barnerettigheter” for tingperioden 2007–2011. De peker likevel i retning av en forsiktig oppmyking av regelverket, blant annet aldersgrensen for å konkurrere.¹⁴

Som vi har sett, er det offentliges rolle av stor betydning for utviklingen av toppidretts-systemene i mange land. Denne type governmentalisering finner vi i mindre grad i norsk toppidrett. Dette kan både knyttes an til en egalitær politisk tradisjon og en sterk og relativt autonom frivillig organisert idrett; staten skal helst ikke flagge toppidrettslige ambisjoner, men overlater dette til NIF og særforbundene. Det som likevel er klart, og som vi særlig ser i forbindelse med debatten om høydehus og barneidrettsbestemmelsene, er at allmennheten ved dens representant, regjeringen, utgjør en betydelig institusjonell rammebetingelse for toppidrett. Tilpasning til sentrale normer i det norske samfunnet knyttes direkte til den statlige involveringen i toppidrett.

Både barneidrettsbestemmelsene og vedtaket om forbud mot bruk av høydehus viser altså til en viktig side ved den norske toppidrettsmodellen, den er til dels underlagt NIFs demokratiske struktur og normative føringer i den norske offentlighet. Også frivilligheten sees viss grad som sand i maskineriet i forhold til toppidrettsarbeidets utvikling mot profesjonalisering og byråkratisering (Kikulis 2000, Bergsgard 2005, Augestad m.fl. 2006). Idrettsorganisasjonene i Norge må forholde seg til ulike omgivelser – allmennheten, breddeidretten, den internasjonale eliteidretten – noe som altså skaper varierende tilpasninger (Augestad m.fl. 2006, Steen-Johnsen og Hanstad 2008)

Avsluttende refleksjoner

”Slik har nasjon etter nasjon blitt inspirert av vår toppidrettstenkning.” Utsagnet er fra Dagbladets sportskommentator, Esten O. Sæther (13. mars 2006); den norske modellen er en internasjonal inspirasjonskilde. Og det kan nok være noe rett i dette. Jeg har likevel argumentert for at Norge ikke har vært noen internasjonal ledestjerne i utviklingen av toppidrettsarbeidet. Internasjonale komparative studier om toppidrett synes i liten grad å inkludere Norge (SPLISS-studien er her et unntak). Sjøl om den skjevheten som ligger i at dette er internasjonal, i hovedsak engelskspråklig litteratur, så viser det et mønster (Digels tyske studie inkluderte heller ikke Norge). Da Norge først sa ”tja” og så ”ja” til å være med i toppidrettens rustningskappløp, ble vi uvegerlig fanget inn av den internasjonale toppidrettens logikk, av den virvelstrøm av penger, kompetanse, vitenskap, organisasjonsoppskrifter osv. som internasjonal toppidrett består av. Enkelte europeiske land som Belgia, Nederland og Sverige har nok hentet inspirasjon fra den norske modellen og Olympiatoppen. Men det er ikke slik at Norge skiller seg spesielt ut i en sammenlikning av seks ulike lands eliteidretts-systemer; det er igjen likheten mellom landenes som er det mest sentrale funnet her (De Bosscher m.fl. 2010).

Er det da slik at det er en gitt mikstur, formel, for hvordan toppresultater nås? Leitinga etter det universelle i det partikulære som kjennetegner det mangfoldet av praksiser som kan knyttes til de mange ulike idrettene, framstår som en forutsetning for både å kunne utvinne og innsette kunnskap i de ulike toppidrettsmiljøene. Men Olympiatoppen lykkes bare

14 Se ”Nye barneidrettsbestemmelser” (2007, 25. mai). *Idrett.no*, hentet 29. juni 2007

til en viss grad med disse universalistiske pretensjonene. Og bra er det, kanskje. For det er i samspillet mellom Olympiatoppens generelle og universelle tilnærming og særforbundenes og toppidrettsmiljøene hegning om særegenhet og det partikulære, at den nødvendige dynamikken oppstår. Om vi legger et evolusjonsperspektiv på toppidrett så er kanskje det å dyrke fram mangfoldet viktigst, nettopp fordi man ikke kan vite hva som blir framtidens løsning på morgendagens utfordringer. Man kan da spørre seg om det er slik at fravær av en spesifikk eliteidrettspolitisk strategi, noe som kan se ut som et svensk særtrekk, på sikt gir like stor og kanskje større suksess?

Litteratur

- Augustad, P., N.A. Bergsgard og A.Ø. Hansen (2006). The Institutionalisation of an elite sport organisation in Norway – the case of Olympiatoppen. *Sociology of Sport Journal*, **23** (3), 293–313
- Augustad, P. og N.A. Bergsgard (2007). *Toppidrettens formel. Olympiatoppen som alkymist*. Oslo: Novus forlag
- Bergsgard, N. A., Mangset, P., Houlihan, B., Nødland S.I., & Rommetvedt, H. (2007). Sport policy: a comparative analysis of stability and change. Amsterdam: Butterworth-Heinemann.
- Bergsgard, N.A. (2005). *Idrettspolitikken maktspill. Endring og stabilitet i den idrettspolitiske styringsmodellen*. Doktoravhandling, Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo. Oslo: Unipub/Bø.
- De Bosscher, P. De Knop, V.M. Bottenburg, & S. Shibli (2008). A Conceptual Framework for Analysing Sport Policy Factors Leading to International Success. *European Sport Management Quarterly*.
- De Bosscher, S. Shibli, V.M. Bottenburg, P. De Knop and J. Truyens (2010). Developing a Method for Comparing the Elite Sport Systems and Policies of Nations: A Mixed Research Methods Approach. *Journal of Sport Management*, **24**, 567-600
- Digel, H. (2002). A comparison of competitive sport systems. *New Studies in Athletics*, **17** (1), 37–49.
- Digel, H., Burk, V., & Sloboda, H. (2003). *Hochleistungssport in Grossbritannien und Nordirland*. Weilheim/Teck: Bräuer.
- DiMaggio, P.J., & Powell, W. (1983/1991). The iron cage revisited: institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields. In W. Powell and J. DiMaggio (red.), *The new institutionalism in organizational analyses* (s. 41–62). Chicago: University of Chicago Press.
- Enjolras, B. (2003). Statlig idrettspolitikk i Norge og Frankrike. Oslo: ISF, rapport 2003:8 (Nettversjonen).
- Green, M. & B. Houlihan (2005). *Elite sport development. Policy learning and political priorities*. London: Routledge.
- Green, M. & B. Oakley (2001). Elite sport development systems and playing to win: uniformity and diversity in international approaches. *Leisure Studies*, **20**, 247–267.
- Green, M. (2004). Power, policy and political priorities: Elite sport development in Canada and the United Kingdom. *Sociology of Sport Journal*, **21** (4).
- Heinemann, K. (1996). 'Sports Policy in Germany', I: L. Chalip, A. Johnson og L. Stachura (eds.) *National Sports Policies. An International Handbook*. London: Greenwood Press.
- Houlihan, B. (2003). 'Sport and globalisation', in: B. Houlihan (ed.): *Sport and Society. A Student Introduction*, London: Sage.
- Houlihan, B. (2009). 'Mechanisms of international influences on domestic elite sport policy.' *International Journal of Sport Policy*, Vol. 1, No. 1, 51-69
- Houlihan, B. and M. Green (2005). *Elite sport development: Policy learning and political priorities*, London: Routledge.
- Houlihan, B. og M. Green (ed.) (2008). *Comparative Elite Sport Development: systems, structures and public policy*. Oxford: Butterworth-Heinemann
- Houlihan, B., 2001: "Sport and globalisation or internationalisation? The role of the state in shaping world sport." Paper til forskningskonferanse, *HiT, Bø i Telemark*, 3. og 4. desember, 2001
- Kikulis, L.M. (2000). Continuity and change in governance and decision making in national sport organisations: Institutional explanations. *Journal of Sport Management*, **14**, 293–320.
- Løvstrup, I. og J. Hansen (2002) *Da eliteidrætten blev stueren: Eliteidræt og idrætspolitik i Danmark*. Odense: Syddanske universitetsforlag

- Maguire, J. (2000). Sport and globalization. I J. Coackley, & E. Dunning (red.), *Handbook of sport studies* (s.356–369). London: Sage.
- NIF (1987). *Barneidrettsbestemmelsene*. Oslo: Norges idrettsforbund.
- Norberg, J. R., 2004: *Idrottens väg till folkhemmet. Studier i statlig idrettspolitik 1913–1970*. Stockholm: SISU Idrottsböcker
- Norges Idrettsforbund og Olympiske Komité (NIF/NOC) (2000 [1987]). *Bestemmelser om barneidrett, med utfyllende kommentarer. Revidert pr. 1. april 2000*.
- Oakley, B., & Green, M. (2001). The production of Olympic champions: International perspectives on elite sport development systems. *European Journal of Sport Management*, 8 (1), 83–105.
- Røvik, K. (1998). *Moderne organisasjoner. Trender i organisasjonstenkingen ved tusenårsskifte..* Oslo: Fagbokforlaget.
- Sam, M. P. (2003). What's the big idea? Reading the rhetoric of a national sport policy process. *Sociology of Sport Journal*, 20, 189–213.
- Sam, M. P. (2005). The makers of sport policy: A task (force) to be reckoned with. *Sociology of Sport Journal*, 21, 78–99.
- Scott, W.R. (1987). *Organisations: Rational, natural and open systems*. Second Edition. New Jersey: Prentice-Hall Inc.
- Scott, W.R., (1995). *Institutions and organizations*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Sport Canada (2002). *The Canadian Sport Policy*, Ottawa: Department of Heritage/Sport Canada.
- Steen-Johnsen, K. og D.V. Hanstad (2008). Change and Power in Complex Democratic Organizations. The Case of Norwegian Elite Sports. *European Sport Management Quarterly*. Vol. 8, No. 2, 121-143
- St.meld. nr. 14 (1999–2000): *Idrettsliv i endring. Om statens forhold til idrett og fysisk aktivitet*. Oslo: Kulturdepartementet.
- St.meld. nr. 41 (1991–1992): *Om idretten. Folkebevegelse og folkeforlystelse*. Oslo: Kulturdepartementet.
- Storm, R (2008). *En verdenskrig om medaljer*. Publisert på internett: www.idrottsforum.org/articles/storm/storm08022.html.html (ISSN 1652-7224), 2008-02-06
- Strategy Unit/DCMS (2002). *Game Plan: A strategy for delivering Government's sport and physical activity objectives*. London: Strategy Unit/Department for Culture, Media and Sport.
- Tønnesson, S. 1986/1994: "Bind 2: Folkehelse, trim, stjerner 1939–1986." I: F. Olstad og S. Tønnesson (1987): *Norsk idretts historie*, Bind 1 og 2. Oslo: Aschehoug. Også trykt i utdrag av Pensumtjenesten AS (1994).
- Aambø, J. (2005). Hvem vil egentlig ha toppidrett? I D.V. Hanstad & M. Goksøyr (red.), *Fred er ei det beste. Festskrift. Hans B. Skaset 70 år*. (s. 167–171). Oslo: Gyldendal.